

שנו ראייה גדולה ראויה אליו ז"ל. והיא הוראה חדשה ונפלאה.

ויעו"ש בעצי ברושים ששואל דמדוע באמת לא אסרו לכו"ע בימי הספירה רחיצה אטו תספורת, ומבאר דהוא זה מפני דתספורת גופא אינו אלא מנהג, וה"ל גזירה לגזירה, ומיישב לפי"ז גם קושית הט"ז מדוע שלא אסרו ברחיצה גם בחגה"מ, וכן הקושי שהובאה בפ"ת שם מדוע שבאו"א לא אסרו גם רחיצה עד שיעור שיגערו חבריו שאסרו עד אז תספורת עיי"ש.

שוב מצאתי גם בספר שו"ת בית לוי (שפירא) ח"ב סי' ב' שדן ג"כ בהיתר רחיצה לאבל בימי הספירה ע"פ הכוון האמור, ומאריך בזה עיי"ש, ואכמ"ל יותר.

(ז) **אודות** מה שכתב להסתפק בת"ת בענין ב' חליצות ביום א' אם יש בזה משום אין עושין מצות חבילות חבילות, והאריך בזה. לפלא בעיני שלא ראה מ"ש בזה הגאון החיד"א ז"ל בספרו מראית העין בליקוטים שבסוה"ס סי' כ' אות ד', וה"ל: לעשות שתי חליצות ביום אחד עיין מה שכתבתי אני הצעיר ביעיר און מע' א' סי' כ' ומשם באר"ה דאין לחוש משום אין עושין מצות חבילות, ובודאי דאחר גמר הראשונה ושהלכו החולצות והיבם ימתינו מעט ויעשו החליצה שניה עכ"ל. ודברי חיד"א אלה הובאו גם בספר גנוי חיים להגר"ח פלאגי ז"ל ערך חליצה מע' ח' אות ל', בתוספת הארה דצריך ג"כ לעשות ב' הזמנות מיום אתמול עיי"ש. וכ"כ בשו"ת תעלומות לב ח"ג בקר' הליקוטים חאה"ע אות כ"ד דשפיר דמי לתת ב' חליצות ביום אחד, וכתב שכך עשה מעשה במצרים בשנת תרל"ח, ובסדר ההזמנה עשו החקירות זה אחר זה, ואח"כ הלכו לקבוע מקום לב' החליצות עיי"ש.

(ח) **כמו"כ** מ"ש עוד בנוגע לקביעת מקום לחליצה באותו יום, וכשהזמינו מאתמול והלך א' מהדיינים וצריכים להושיב אחר תחתיו, והביא דברי הנחלי דבש בזה באות י"ז, וכן דברי שו"ת עטרת חכמים חאה"ע סי' ט"ו שכותב דאם הלך א' מהדיינים לדרכו וצריכין להושיב אחר תחתיו דפשוט שבטל קביעות הראשון וצריכין לקבוע מחדש ולאחר את מעשה החליצה ליום אחר, והאריך בזה.

אעיר לו גם ע"ז, כי דברי העטרת חכמים מובאים כבר בס' שו"ת בנין דוד (מיוזליש) סי' י, ומוסיף דמות רא' לדבריו מדברי החוס' כתובות ד' כ"ב ע"א ד"ה תרי, שכותבים בתוך דבריהם דמשחתמו השניים ולא הספיק השלישי לחתום עד שקרא עליו ערעור, בא ערעור וביטל וועד המושב של אותו ב"ד וכו', וע"כ מסיק בנידונו שנסע דין אחר שצריכים להושיב ב"ד ולקבוע מקום מחדש ולעשות החליצה ביום שלאחריו עיי"ש.

גם לרבות בספר חגור האפוד במוכרת החליצות אות ט"ז הביא ג"כ דברי העטרת חכמים כהנחה פשוטה, ומבהיר רק שאבל בהנוספים לא מעכב אם לא בא מהם למתרתו.

אולם למרות האמור בכל זאת מספר הבעל חגור אות שם באותיות י"ח וכ"ח שעשה עובדא בנפשיה וסידר במקום הדחק ההזמנה והחליצה ביום א' בהפסק קרוב לשתי שעות, והביא סייעתא לזה מס' שו"ת שער אשר במזכרת החליצות סי' י"א שעבד ג"כ עובדא לעשות ההזמנה והחליצה ביום אחד בהפסק של חצי שעה עיי"ש.

ויעוין גם מ"ש בזה בס' טיב חליצה אותיות י"ד וי"ח יעו"ש. ויש להאריך.

סימן עח

תינוק שנולד ומבחינה חיצונית נראה כנקבה ומבחינה גנטית הינו זכר אם מותר לנתחו ולהפכו לזכר או לנקבה

בס"ד ר' חשון תשל"א.

לכבוד ידידי הנכבד, הרב הגאון אליעזר יהודה וולדינברג שלישי"א

שלום וברכה,

ראשית ברצוני להודות מקרב לב על קבלת ספרו "שו"ת", "ציץ אליעזר" חלק י'.

עברתי בעיון על כמה שאלות ותשובות המופיעות בספרו ונוגעות לעבודתי, מאד נהניתי והתרשמתי מעומ קבירור התלכות ותתפלאתי על בקיאותו הגדולה בענינים הנוגעים ברפואה. בהודמנות זו ברצוני לברכו שהקב"ה יזכהו לחדש חידושים ולברר הלכות ולהפיץ תורה ברבים.

ברצוני לשאול שאלה הלכתית שהתעוררה אצלי במשך עבודתי בבית"ת. השאלה קשורה בענינו של תינוק אשר נולד לפני יותר משנה, בלידה אי אפשר היה לקבוע בברור את מינו של היילוד. המראה החיצוני נראה היה כנקבה וכך קיבל את שמו — ירונה.

כדי לברר ביסודיות את מינו של היילוד, אושפז בגיל 6 חודשים. בבדיקה: האברים המיניים החיצוניים

נראו כאצל נקבה, ז"א שפות, ואבר קטנטן הנראה כקליטוריס — Clitoris (חבינית, אבר מין חיצוני

בפות). בתוך אחת השפות היה גוש בצורת אשך. **בוצעו** בדיקות מיוחדות כדי לברר את מינם של

תאי הגוף, כרומטין מיני (Chromosom x y Sex, Chromatin) ובדיקה ציטוגנטית. הבדיקות העלו

תאי זכר. היילוד נותח ובוצעה פתיחת בטן סקירתית ולא נמצאו אברי מין פנימיים. כמו כן נלקחה ביופסיה

מהגוש בשפה החיצונית שנראה היה כאשך, ונמצא כי גוש זה אכן הינו אשך.

שסוגי הורמונים משותפים יש למעשה לזכר ולנקבה גם יחד, וקובע בזה ריבוי האחוזים, ולכן ברור שרק האברים הממשיים החיצוניים המשוונים בין זכר לנקבה הם הקובעים בזה למעשה).

בהיות כן נראה לפשוט בנידון השאלה שמותר איפוא לנתח ילוד זה ולהפכו ע"כ לנקבה גם

בפנימיות התפתחותו,

(ב) **מה** שיש לעיין עדנה קצת הוא מה שנמצא בתוך אחת השפות אשך — זכרי, ואם מותר לזכר האשך היחיד הזה כדי למנוע ע"כ פעילות הורמונלית זכרית שתפריע להתפתחותה של הנקבה, ולא יעברו בזה על איסור סירוס.

ולאחר העיון נראה דמותר לעשות זאת, ולא יעברו על איסור סירוס כלל, וזאת משתי בחינות, האחת, בהיות ואין לו אברי זכרות חוץ מגוש זה בצורת אשך וא"כ אינו בסוג זכר כלל וכנו"ל. והשנית, גם באנדורגיניזם ממש מצינו להמנחת חנוך במצוה רצ"א אות א' שהעלה דלשיטת הרי"ף והרמב"ם דאינו ראוי להוליד אינו חייב על סירוסו ושאפשר דאף איסור אין כאן ע"ש.

וכזה העלה גם בשו"ת חתם סופר חאה"ע סי' כ', ורק אם מוליד ס"ל שם דעל סירוס סימני זכרות שלו לוקה ועל סימני נקבות אינו לוקה.

ועוד לו להח"ס בזה גם בסי' י"ז שמבאר שם נמי **ומוכיח** דאע"פ דפסקינו (באה"ע סי' ה' סעי' י"א) דאפילו מסרס אחר מסרס לוקה, אבל היינו דוקא כששניהם נעשו בידי אדם, אבל אם ההתחלה היתה ביד"ש שוב אין איסור במעשי אדם כלל ע"ש.

והגם שמצינו בשו"ת בית יצחק חאה"ע ח"א סי' ל"ו, שכותב לחלוק על הח"ס בהיכא שנעשה סריס לאחר שנולד אפי' בידי שמים, מ"מ מודה מיהת בהדיא שם דבסריס חמה שנולד במעי אמו אין בו משום מסרס וה"ה בעקר שנולד כשהוא עקר ע"ש, וכך העלו גם בשו"ת חבצלת השרון חאה"ע סי' י"ב ושו"ת תעלומות לב ח"ב סי' ד' אות ט"ו ע"ש. **וא"כ** דון מכל האמור במכש"כ ועל אחת כמה שבואי אין כל איסור סירוס על כגון נידונו בכריתת גוש-האשך, בהיות ואינו ראוי להוליד כלל וכלל באין לו אפילו האבר המיני הדרוש לשם לכר.

(ג) **ולמען** השלימות אסכם ואומר שגם לו היה לו לילוד זה דין אנדרוגיניזם, או גם אם תעמוד לפנינו הבעיה על אנדרוגיניזם ממש (כפי שהראו לי בביר"ה לפני כמה שנים שנולד ילד עם גיד וגם עם שפות ושביל. ודיברו גם אז על ביצוע ניתוח בגופו), שג"כ יהא מותר לנתחו ולהפכו לסוג ודאי בהיות ומקובלת ההלכה (וכן במדע הרפואי) שאינו מוליד, ואמנם אז מוטב יותר לנתח אברי הנקבות ולהפכו לזכר, כדי לצאת גם ידי הדיעה שמוליד כדמתבאר מדברי שו"ת חתם סופר סי' כ' שם.

בסכום: המדובר ביילוד שמבחינה חיצונית נראה כנקבה אך למעשה הינו זכר.

מבחינה ניתוחית קל יותר לשנות לנקבה, למרות שלא תוכל להרות, כמו כן מבחינה פסיכולוגית עדיף שתגדל כנקבה, כי לנתח ולהפכו לזכר יעורר בעיות רבות יותר גם מבחינה ניתוחית, גם מבחינה אישית, כמובן לא יהיה זכר לכל דבר. אך כדי שהילוד זה יהיה נקבה, יש צורך לנתח ולזכות את האשך היחיד הקיים כדי למנוע פעילות הורמונלית זכרית, שתפריע להתפתחותה של הנקבה.

שאלתי היא:

א. האם בכלל מותר להפוך את מין היילוד שמבחינה גנטית הינו זכר, לנקבה.

ב. האם מותר במקרה שלפנינו לזכות את האשך היחיד ולהפוך לנקבה, יילוד אשר מבחינה חיצונית כבר נראה כנקבה.

מאד אשמח לקבל חוות דעת הלכתית בשאלה זו.

אסיים בברכה כידידו מוקירו ומכבדו

ד"ר י. א. שוסהיים

ב"ה. אור לי"א מרחשון תשל"א.

ירושלים עיה"ק תובב"א.

ליקירי ומכובדי היר"ש ד"ר א. שוסהיים נ"י. שלום וברכה.

מכתבו היקר קבלתי תמול, עברתי עליו בתשומת לב הראויה והנני מתכבד לענות לו על שאלתו.

(א) **לפי** דעתי סוג היצור הנולד שעליו מוסב שאלתו, גם אילו ישאירו אותו כפי שהוא יהא דינו כנקבה, רצוני לומר, שלא יהא עליו אפילו דין אנדרוגיניזם על השלכותיו, כי סימני אנדרוגיניזם כפי המתבאר מסוגית הש"ס ביבמות ד' פ"ב פ"ג וכן בירוש' שם ובעוד מקומות. הוא, שיש לו במציאות אבר זכרות ואבר נקבות, וכך פוסק הרמב"ם במפורש בפ"ב מה' אישות הכ"ד וז"ל: מי שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות הוא הנקרא אנדרוגיניזם והוא ספק אם זכר ספק אם נקבה ואין לו סימן שיועד בו אם הוא זכר ודאי אם היא נקבה ודאית לעולם עכ"ל, ולדעת פוסקים אחרים הוא מתחלף בסימניו לחדשיו פעם מופיע בו סימן זכרות ופעם סימן הנקבות עיין אור"ח סי' תקפ"ט במג"א סק"ב ובאה"ט שם יעו"ש, (וכנראה הוא גם שיטה דתוה, עיין בספר פסקי הלכות על הרמב"ם שם) והילוד דנו, כפי שתיאר אותו במכתבו הרי למעשה האברים המיניים החיצוניים נראים אצלו כאצל נקבה, ואין לו שום סימן חיצוני מאבר זכרות, ורק הבדיקות המיוחדות שבוצעו בו הראו כי נמצאים בפנימיות גופו תאייזר, ולכן דעתי הוא כנ"ל שגם אם נניחיהו כפי שהוא דינו יהא כדין נקבה, כי האברים החיצוניים הנראים לעין הוא הקובע בהלכה (ואגב, שמעתי מרופא

אבל כשעדיף מכמה בחינות להפכו לנקבה ג"כ אין לאסור וכנ"ל.

הן אמנם באנדריגוניס ישנה בעי' הלכותית נוספת והוא, במה ששוללים ממנו עי"כ שיהפכו אותו לנקבה המצוות שהי' מתחייב מספק גם כזכר כמבואר ומפורט בברייתא דאנדריגוניס בפ"ד דבכורים וברמב"ם בהלכותיו.

אבל אי משום הא אין לאסור, בהיות ומציאותו משתנה, וכעין שמצינו בטומטום שנקרע, שבהשתנות גופו משתנה גם דינו (יעוין במאירי ביבמות שם) ובפרט כשמבצעים זאת בקטנותו בטרם שמתחייב עוד בכלל במצוות, ורק צריכים קביעה דקדוקית ברורה אם אמנם ע"י ביצוע הניתוח שיבצעו באנדריגוניס ישתנה ויהפך באמת לנקבה ודאית, ומה גם שהרמב"ם הרי קבע להלכה בפ"ב מה' אישות שם שמהותו של האנדריגוניס לא יוכל להקבע בודאות לעולם, ולכן יש לחזר היטב כדי להודיע אם העד כדי כך גשתנה כעת הטבע או התפתח הידע הרפואי ?

עכ"פ אין לזה שייכות לעצם ביצוע הניתוח שכאמור דעתי נוטה שמותר לבצע זאת הן באופן כללי להפוך את המין היילוד שמבחינה גנטית הינו זכר, לנקבה, וגם לרבות במקרה שלפנינו העומד על הפרק שמותר לכרות את האשך היחיד ולהפוך לנקבה היילוד אשר מבחינה חיצונית כבר נראה כנקבה.

בהקרה ובברכת הצלחה בכל אשר יפנה בידידות ובהערצה

אליעזר יהודא וולדינברג

אוצר החכמה

סימן עט

בדינא דהנטען על הנכרית ונתגיירה והיכא דודאי בא עליה

תנן ביבמות ד' כ"ד ע"ב: הנטען על השפחה ונשתחררה או על העובדת כוכבים ונתגיירה הרי זה לא יכנס ואם כנס אין מוציאין מידו. ופירש"י: הנטען חשוד כלומר שטוענים עליו דברי לעז. לא ישאנה משום לעז שלא יאמרו אמת היה קול הראשון. עכ"ל.

ומבואר בגמ' שם דהא דלכתחילה לא ישאנה משום דרב אסי דאמר רב אסי חסר ממך עקשות פה ולוות שפתים וגו'. ולפירש"י צ"ל דוהי כוונת הגמ', דלהכי לכתחילה לא ישאנה כדי להסיר ממנו לוות שפתים שלא יבואו לומר מתוך שנושאה דמוכה דאמת היה קול הראשון.

והנה לכאורה מוכח מטעמא דרש"י דבגוונא שבאמת אמת הוא הקול הראשון ובא עליו בגיורתא אזי דינא הוא דאפילו בדיעבד אם כנס צריך

להוציאה, ורק בטוענים עליו דברי לעז ולא ידוע אם אמת הדבר אזי הוא דרך לכתחילה לא יכנס.

וכנראה פירשו כך בכוונתו של רש"י ז"ל רבותינו הראשונים ז"ל, אלא שהשיגו עליו בזה ממשמעות הסוגיא שם וכן מדברי התוספתא דאיתא מפורש דאפילו בא עליה בעדים אעפ"כ אם כנס לא יוציא.

ולכן פירשו הם ז"ל דטעם הלוות שפתים הוא כדי שלא יאמרו משום זנות נתגיירה זו ולשם זנות נשאה, וממילא איכא טעם זה אפילו איכא עדים שבא עליה, יעוין ברמב"ן וברשב"א ובחידושי המאירי ז"ל. **וכדבריהם** ז"ל שאפילו בא עליה אם כנס לא יוציא נפסק גם ברמב"ם בפ"י מה' גירושין ה"ד. וכך הוא גם פסק השו"ע באה"ע סי' י"א סעי' ו', דאפילו בודאי בא עליה, רק לכתחילה לא ישאנה, ואם כנס לא יוציא.

ב) והנה בשו"ת הרא"ם סי' מ"ו ראיתי שמבאר בתוך המשך דברי תשובתו שם (בד"ה שישית). הכוונה של „הנטען" שבאמת עשה בה עבירה, וכן מבאר טעם אחר שלא ישאנה לכתחילה, והוא, מכיון שאותו הגוף כבר עשה בו עבירה אינו רשאי לישא אותה אע"ג דהשתא היתר גמור ע"ש, והיינו דר"ל שהוא משום קנסא, דמכיון שעשה בה עבירה קנסותו שלא ישאנה אפילו כשזה כבר בהיתר.

ולפי"ז עולה בדעתי ד"ל כן גם בכוונת רש"י, דטעם האיסור הוא משום קנסא כנ"ל, ובעצם נאמר בעיקרו כשבא עליה, אלא דגם כשלא בא עליה אע"פ שלא עשה בה עבירה, אבל מכיון שיצא עליו לעז על כך לכן משום חסר ממך עקשות פה וכו', וכדי שלא יאמרו על ידי שישאנה שמוזה הוכחה שאמת היה הקול הראשון, הרחיבו הקנסא גם כשטוענים עליו דברי לעז ולא הוכח הדבר בעדים. באופן שגם רש"י סובר גם זאת שבכל גוונא בין שהיה רק לעז ובין כשבאמת בא עליה כל האיסור והקנסא הוא רק לכתחילה, ובדיעבד אם עבר וכנס אין מוציאין מידו.

ג) עוד עולה בדעתי לומר, דבהיכא דבאמת בא עליה ס"ל לרש"י נמי דטעמא דלא יכנס כדי שלא יאמרו משום זנות נתגיירה וכו'. וכפי שמבארים יתר הראשונים, והוא ג"כ רק לכתחילה, ואם כנס אין מוציאין מידו, ורק בנטען לבד ולא נתאמת הדבר ס"ל לרש"י דבכה"ג דלעז לבד אין מקום לאסור משום הך טעמא שלא יאמרו משום זנות נתגיירה, מכיון שלא נתאמת הדבר, ובמתניתין דקתני לשון „הנטען" שכולל גם לזות לבד, על כן פירש שאסרו גם בכה"ג דלא ישאנה לכתחילה משום טעמא דלעז שלא יאמרו אמת היה הקול, אבל באמת גם כבא עליה בודאי מודה נמי דאינו אסור כ"א לכתחילה דגם משום טעמא שלא יאמרו משום זנות נתגיירה ג"כ לא אסרו כי אם לכתחילה בלבד.